

Α. Παπαδιαμάντης – Α. Καρκαβίτσας

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ2870, ΑΠΚΥ)
Δολίχη, 12-2010

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

I. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911) - Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922)

α. «Ο Έρωτας στα χιόνια», β. «Έρωτος – ήρωος», γ. «Η Καπετάνισσα»

i. Γραμματολογική προσέγγιση

ii. Η θεματική του έρωτα στα διηγήματα

- Ο Έρωτας στα χιόνια

- Η Καπετάνισσα

- Έρωτος-ήρωος

iii. Ρομαντισμός και Ρεαλισμός στα διηγήματα

- Ο Έρωτας στα χιόνια

- Η Καπετάνισσα

- Έρωτος-ήρωος

II. Ο Κ. Παλαμάς για τον Α. Παπαδιαμάντη

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη θα προσεγγίσουμε γραμματολογικά τα διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Ο Έρωτας στα χιόνια» και «Έρωτος-ήρωος»,¹ καθώς και το διήγημα του Ανδρέα Καρκαβίτσα «Η Καπετάνισσα» από το *Λόγια της Πλώρης*.² Στη συνέχεια, θα σχολιάσουμε τη θεματική του έρωτα και της έκβασής του στα ανωτέρω έργα, ενώ θα επιστημονοποιούμε και τις αισθητικές κατηγορίες που σχετίζουν τα διηγήματα με τα ρεύματα του ρομαντισμού και του ρεαλισμού. Τέλος, θα σχολιάσουμε μία διατυπωμένη άποψη του Κ. Παλαμά για τον Α. Παπαδιαμάντη.

I. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911) - Ανδρέας Καρκαβίτσας (1865-1922)

α. «Ο Έρωτας στα χιόνια», β. «Έρωτος – ήρωος», γ. «Η Καπετάνισσα»

i. Γραμματολογική προσέγγιση

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης και ο Ανδρέας Καρκαβίτσας ανήκουν στους πεζογράφους της γενιάς 1880-1930. Στη γενιά αυτή, όταν ο ρομαντισμός είχε αρχίσει να υποχωρεί,³ ανήκουν τα ηθογραφικά διηγήματα, τα οποία περιγράφουν τη ζωή, τα ήθη και τα έθιμα των ανθρώπων της υπαίθρου εκείνης της εποχής,⁴ στο πλαίσιο της Μεγάλης Ιδέας και στην απελευθέρωση των αλύτρωτων εδαφών της οθωμανικής αυτοκρατορίας στα οποία κατοικούσαν ελληνικοί πληθυσμοί.⁵ Ο Mario Vitti, ωστόσο, αμφισβητεί τη λειτουργία του όρου «ηθογραφία» στην πεζογραφία της εξεταζόμενης περιόδου⁶. Στη γενιά αυτή εμφανίστηκε παράλληλα και ο ρεαλισμός, ο οποίος απαιτούσε την αντικειμενική αναπαράσταση της σύγχρονης ζωής μέσα από την παρατήρηση και την αντικειμενικότητα, η αποτελεσματικότητα των οποίων, με την έννοια της αληθοφάνειας, τίθεται υπό αμφισβήτηση.⁷

Το διήγημα «Ο Έρωτας στα χιόνια» του Παπαδιαμάντη είναι ηθογραφικό και συγγράφηκε το έτος 1896 σε γλώσσα καθαρεύουσα, η δε αφήγηση γίνεται σε τρίτο πρόσωπο. Αναφέρεται στον έρωτα του παλαιότερα εύπορου και νυν φτωχού και μοναχικού Μπάρμπα-Γιαννιού με την έγγαμη γειτόνισσά του, καθώς και στο θάνατο του πρώτου.

Μετά από ένα χρόνο ο Παπαδιαμάντης συνέγραψε το ηθογραφικό διήγημα «Έρωτος – ήρωος» στο οποίο, επίσης, χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα και το τρίτο πρόσωπο στην αφήγηση. Η αφήγηση είναι κυκλική αφού επανέρχεται στο σημείο απ' όπου ξεκινάει πριν το τέλος του διηγήματος. Αναφέρεται στον έρωτα ενός νεαρού ναύτη με την παιδική του φίλη και στο δίλημμα που αυτός αντιμετώπισε κατά τη μεταφορά της αγαπημένης του στο νησί του συζύγου της, αφού μόλις είχε παντρευτεί και οι νεόνυμφοι μεταφέρονταν εκεί με τη συνοδεία της μητέρας της και του καπετάνιου της βάρκας. Το δίλημμα περιλάμβανε το αναποδογύρισμα της βάρκας με σκοπό τη διάσωση της νεαρής κοπέλας και το θάνατο των άλλων μελών.

Το ηθογραφικό έργο «Λόγια της Πλώρης» του Ανδρέα Καρκαβίτσα αποτελεί έναν από τους δύο τόμους των διηγημάτων του, το οποίο εκδόθηκε το έτος 1899.⁸ Το διήγημα «Η Καπετάνισσα» είναι γραμμένο σε γλώσσα

1 Για τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη θα χρησιμοποιήσουμε το βιβλίο «Απάνθισμα διηγημάτων Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη», βλ. Τριανταφυλλόπουλος (2001).

2 Για το διήγημα του Καρκαβίτσα θα χρησιμοποιήσουμε το βιβλίο «Λόγια της Πλώρης - Θαλασσιά διηγήματα», βλ. Καρκαβίτσας (2006).

3 Βογιατζάκη (2009), σ. 42.

4 Πολίτης (2009), σ. 200.

5 Βογιατζάκη (2009), σ. 42.

6 Vitti (1991), σ.σ. 179-180.

7 Βογιατζάκη (2009), σ. 38.

8 Πολίτης (2009), σ. 207.

δημοτική –όπως όλα τα έργα του μετά το 1888-⁹ και η αφήγηση γίνεται σε πρώτο πρόσωπο, αφού ο αφηγητής υποδύεται ένα ναυτικό που ζει για μια περίοδο με τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα του διηγήματος. Η υπόθεση αφορά μία νεαρή κοπέλα, την οποία η μητέρα της πάντρεψε -παρά τη θέλησή της- με έναν αρκετά μεγαλύτερο άνδρα, καπετάνιο στο επάγγελμα. Η νεαρή ερωτεύτηκε τον γραμματικό του καπετάνιου και όταν ο τελευταίος αντιλήφθηκε τη μοιχεία, το νεαρό ζευγάρι δραπέτευσε από το καράβι στη θάλασσα για να ζήσει ελεύθερο τον έρωτά του.

ii. Η θεματική του έρωτα στα διηγήματα

- Ο Έρωτας στα χιόνια

Η ιστορία διαδραματίζεται την περίοδο των Χριστουγέννων, στην καρδιά του χειμώνα. Ο ερωτευμένος με τη γειτόνισσά του μπάρμπα Γιαννιός βασανίζεται στο παγερό κλίμα προσπαθώντας να κάνει τη γυναίκα να ανταποκριθεί στον έρωτά του ή έστω να του δώσει λίγη σημασία. Ως ανεκπλήρωτος ο έρωτας του μπάρμπα- Γιαννιού και η αδιάφορη στάση της γειτόνισσας περιγράφεται από τον Παπαδιαμάντη σε συνδυασμό με τα χιόνια, τα οποία παραπέμπουν στο παγερό λευκό, το άχρωμο, δηλαδή το ανέραστο και το λευκό του θανάτου. Ο έρωτας είναι τόσο ισχυρός που υπερβαίνει την ηλικία και την κοινωνική ή την οικογενειακή κατάσταση των προσώπων που πρωταγωνιστούν και όχι μόνο δεν εκπληρώθηκε αλλά προκάλεσε και το θάνατο του μπάρμπα Γιαννιού στην αυλή της γειτόνισσας, ο οποίος σκεπάστηκε από το λευκό χιόνι που παρομοιάζεται σαν σάβανο. Ο έρωτας εκδηλώνεται μόνο στο ένα μέρος, στον Μπάρμπα- Γιαννιό και παραμένει αγνός. Εάν, ωστόσο, ο έρωτας ευδοκίμούσε με τη γειτόνισσα θα παρουσιαζόταν η μοιχεία στο διήγημα και κατά συνέπεια για τον Παπαδιαμάντη, οι ήρωες ως ανήθικοι.

- Έρως-ήρωες

Στο «Έρως-ήρωες» κυριαρχεί ο έρωτας του εικοσάχρονου ναύτη Γιωργή με τη δεκαεννιάχρονη Αρχοντώ. Ο Γιωργής μεγάλωσε με την Αρχοντώ και την ερωτεύτηκε από μικρό παιδί, όταν έπαιζαν παιδικά παιχνίδια, τα οποία αποτελούνταν από τις κούκλες της Αρχοντώς και τα καραβάκια του Γιωργή. Η μικρή όμως έπαιζε και παιχνίδια που αφορούσαν δήθεν παντρολογήματα. Επιπλέον, το παιχνίδι της Αρχοντώς «ανέβα μήλο – κατέβα κίτρο» και το παιχνίδι με την κόκκινη κλωστή, η οποία μεταβαλλόταν στα χέρια της σε σχήματα πριονιού, карабиού, τραπέζιου και αργαλειού, καθώς και το παιχνίδι «δώσε μου φωτίτσα – έλα παραπονίτσα» προσδίδουν ένα μυστήριο και

προϊδεάζουν τον αναγνώστη για τη σχέση των παιχνιδιών με την έκβαση του έρωτα. Από την κόκκινη κλωστή και τη φωτίτσα –όπου το κόκκινο χρώμα ανήκει στο πάθος και τον έρωτα- καθώς και από τη μεταμόρφωση του μήλου σε κίτρο, μπορεί να θεωρηθεί ότι και η Αρχοντώ ήταν ερωτευμένη με τον Γιωργή, αλλά αυτή δεν είχε τη δυνατότητα να επιλέξει «το σχήμα» της σχέσης της με τον Γιωργή. Η μητέρα της, στην οποία αντανakλάται η αντίληψη εκείνης της εποχής κατά την οποία «τα κορίτσια δεν πρέπει να έχουν έρωτα» επέβαλε στην Αρχοντώ το σύζυγο που παντρευόταν, ο οποίος ήταν εύπορος και πολύ μεγαλύτερός της.

Όταν βεβαιώθηκε ο Γιωργής για το γάμο, καθώς και ότι εκείνος θα τους μετέφερε με τη βάρκα στο νησί του γαμπρού συγκρούστηκε εσωτερικά και έντονα, μπαίνοντας στον πειρασμό αρχικά να διαλύσει τον αρραβώνα και αφού δεν το έκανε, στη συνέχεια δολοφονηθεί να αναποδογυρίσει τη βάρκα ώστε αυτός να σώσει μόνο την Αρχοντώ και να την παντρευτεί. Ολοκληρώνοντας το διήγημα, με μία ιδιαίτερη παρέμβαση του Παπαδιαμάντη, ο έρωτας παραμένει ιερός, αγνός και παιδικός, ενώ μέσω του Γιωργή, ο οποίος παρουσιάζεται ως ήρωας, εξιδανικεύεται ο άνθρωπος που έχει τη δύναμη να καταστέλλει τα πάθη του.

- Η Καπετάνισσα

Στο διήγημα του Καρκαβίτσα, περιγράφεται ο έρωτας του καπετάνιου Παλούμπα με την κατά πολύ νεώτερη του, τη Λενιώ. Η Λενιώ τον παντρεύτηκε χωρίς να τον ερωτευτεί ικανοποιώντας την απόφαση της μητέρας της. Όμως, η νεαρή κοπέλα, συνοδεύοντας τον σύζυγό της στα ταξίδια του, ερωτεύτηκε το νεαρό γραμματικό του καπετάνιου, τον Πέτρο Ζούμπαρη, και ο έρωτας αυτός ήταν αμοιβαίος. Η Λενιώ μεταμορφώθηκε σε ένα χαρούμενο πλάσμα που περιποιοταν το κατάστρωμα, προκειμένου να είναι πιο κοντά στον αγαπημένο της, ενώ την ερωτική της ενέργεια αντανakλούσαν και τα άλλα μέλη του πληρώματος. Έτσι, ο έρωτας παρουσιάζεται σαν κινητήριος δύναμη. Ο καπετάν Παλούμπας ζήτησε και επιχείρησε να την περιορίσει χωρίζοντας τη γαλέτα σε δύο μέρη. Η ενέργειές του δεν είχαν αποτέλεσμα αφού η Λενιώ συνέχιζε να κάνει τις ίδιες δουλειές κρυφά από το σύζυγό της, όταν εκείνος κοιμόταν. Ο παράνομος και αμοιβαίος έρωτας των νεαρών προσώπων στο διήγημα είναι σαρωτικός, δίχως να γίνεται καμία προσπάθεια κατάντησής του. Η ομίχλη, στη συνέχεια, έδωσε την ευκαιρία στο παράνομο ζευγάρι να συνευρεθεί και τη στιγμή που η ομίχλη διαλύθηκε απότομα, ο καπετάν Παλούμπας συνέλαβε τη γυναίκα του με το γραμματικό του. Το νεαρό ζευγάρι, χωρίς αναστολές, πήδησε στη θάλασσα για να χαιρέται ελεύθερα τον έρωτά του. Ο καπετάνιος, από τον πληγωμένο έρωτα που ως

9 Ό.π. σ. 206.

κινητήριος δύναμη λειτουργεί και αντίστροφα, μεταμορφώθηκε σε άνθρωπο μελαγχολικό και μίζερο.

iii. Ρομαντισμός και Ρεαλισμός στα διηγήματα

- Ο Έρωτας στα χιόνια

Η καθαρεύουσα γλώσσα που χρησιμοποιεί ο πεζογράφος στο διήγημα είναι η κατ' εξοχήν γλώσσα του ρομαντισμού –ο ρεαλισμός οδηγούσε αναπόφευκτα στη δημοτική.¹⁰ Η φύση, ως ρομαντικό στοιχείο στο διήγημα, λειτουργεί με το παγερό κλίμα του χειμώνα και το χιόνι σε παραλληλισμό με τα αρνητικά συναισθήματα του ερωτευμένου χωρίς ανταπόκριση μπάρμπα – Γιαννιού. Επιπλέον, η θρησκεία, που είναι στοιχείο του ίδιου ρεύματος, χρησιμοποιείται από τον συγγραφέα με τα λόγια του μπάρμπα Γιαννιού: «Ένας Θεός θα μας κρίνει.... κι' ένας θάνατος θα μας ξεχωρίσει. Κι ένα κοιμητήρι θα μας σμίξει». Ολοκληρώνοντας το διήγημα ο Παπαδιαμάντης προσθέτει ότι ο νεκρός μπάρμπα - Γιαννιός σκεπάστηκε με το χιόνι: «δια να μην παρασταθεί γυμνός και τετραχλισμένος, αυτός και η ζωή του και οι πράξεις του, ενώπιον του Κριτού, του Παλαιού Ημερών, του Τρισαγίου».

Ο Παπαδιαμάντης σε πολλά διηγήματα περιγράφει λεπτομερώς τη φτώχεια, την απομόνωση και την σκληρότητα του σκιαθίτικου χειμώνα.¹¹ Έτσι και το «Ο Έρωτας στα χιόνια», στο οποίο επιχειρείται η απόδοση αντικειμενικότητας, η περιγραφή του περιβάλλοντος με λεπτομέρειες –όπου διαδραματίζονται οι σκηνές του διηγήματος- και η παρουσίαση του μπάρμπα- Γιαννιού και της γειτόνισσας ως μέσοι άνθρωποι της καθημερινότητας καθιστούν το διήγημα κυρίως ρεαλιστικό.

- Έρως-ήρωες

Ο Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα γλώσσα και σ' αυτό το διήγημα. Η φύση συμμετέχει ως ένα βαθμό στα συναισθήματα του ερωτευμένου νεαρού ναύτη όταν μεταφέρει την αγαπημένη του με τη βάρκα του και ο δυνατός άνεμος θα μπορούσε να «καλύψει» την απόπειρά του για το αναποδογύρισμα της βάρκας. Τη στιγμή που ο Γιωργής αντιμαχόταν με τον πειρασμό του, ο αφηγητής επεμβαίνει με μία ρομαντική είσοδο στο διήγημα και μας γνωστοποιεί ότι ο Γιωργής είδε σαν οπτασία τη μητέρα του να κλαίει και να τον παρακαλάει να μην αναποδογυρίσει τη βάρκα, κι εκείνος έκανε το σταυρό του και είπε: «Ας πάει η φτωχή να ζήσει με τον άνδρα της! Με γεια της και χαρά της», προβάλλοντας έτσι τη φαντασία και τη θρησκεία, οι οποίες αποτελούν αισθητικές κατηγορίες του

ρομαντισμού. Επίσης, η εξιδανίκευση του αγνού και παιδικού έρωτα αποτελεί ρομαντικό στοιχείο του διηγήματος, όπως και η δοκιμασία του Γιωργή και η ανακήρυξή του από τον πεζογράφο ως ήρωα.

Το ύφος του διηγήματος είναι κατά κύριο λόγο ρεαλιστικό, αφού περιγράφει λεπτομερώς το περιβάλλον και τα έθιμα του γάμου των καθημερινών ανθρώπων της θάλασσας. Η καθαρεύουσα γλώσσα, που χρησιμοποιεί ο πεζογράφος, διακόπτεται από την παρεμβολή διαλόγων σε γλώσσα δημοτική και ιδιωματική, στην οποία διατυπώνονται και οι φωναχτές σκέψεις του Γιωργή που ενυπάρχουν στο διήγημα. Με αυτόν τον τρόπο ο Παπαδιαμάντης επιχειρεί να ενισχύσει την απόδοση της αντικειμενικότητας στο έργο.

- Η Καπετάνισσα

Στο διήγημα του Καρκαβίτσα η επίδραση του ρομαντισμού είναι ιδιαίτερα ασθενής, αφού εντοπίζεται μόνο η αισθητική κατηγορία της θρησκείας όταν το ναυτόπουλο προσευχήθηκε: «Λύτρωσέ μας, Χριστέ, όπως λύτρωσες τον κόσμο» και αμέσως διαλύθηκε η πυκνή ομίχλη κατά την πλεύση της γαλέρας.

Ο ρεαλισμός στο έργο είναι εμφανής από τη χρήση της δημοτικής γλώσσας και από το περιβάλλον που παρουσιάζεται, το οποίο περιγράφεται με λεπτομέρεια, καθώς και από τους λογοτεχνικούς ήρωες, οι οποίοι αποτελούνται από μέσους καθημερινούς ανθρώπους. Ο συγγραφέας, με τη χρήση του πλάγιου λόγου -για παράδειγμα: «Από την αρχή του κάσαρου δεν έχεις να κάμεις βήμα! Της είπε ορθά κοφτά»- και με την απουσία του από το διήγημα, αφού υποδύεται ένα πρόσωπο που εξομολογείται το προσωπικό του βίωμα, επιχειρεί να αποδώσει πιστά την αντικειμενικότητα. Με την απουσία στοιχείων που να συνδέονται με δοκιμασίες ή ηρωικές πράξεις, ο Καρκαβίτσας ενισχύει ακόμη περισσότερο τον ρεαλισμό. Η αληθοφάνεια (η πραγματικότητα είναι ορατή μέσα από το βλέμμα του αφηγητή), που ενυπάρχει στην επιχείρηση απόδοσης της παρατήρησης και της αντικειμενικότητας, καθιστά το διήγημα κατ' εξοχήν ρεαλιστικό.

II. Ο Κ. Παλαμάς για τον Α. Παπαδιαμάντη

Ο Κωστής Παλαμάς διατύπωσε για τον Α. Παπαδιαμάντη: «Η μούσα του Παπαδιαμάντη μας οδηγεί στο γνώριμο χώμα που εμαρτύρησεν ο φτωχός άγιος· αλλά αυτό το χώμα μοσχοβολά. Η μούσα αυτή είναι σαν τη Λαλιώ, την νοσταλγόν. Παντρεμένη με τον πεζότατο μισόκοπο κυρ Μοναχάκη, ζη τον περισσότερο καιρό σα βυθισμένη στο όνειρο της πατρίδας πέρα».¹²

10 Vitti (1991), σ. 83.

11 Beaton (1996), σ. 114.

12 Φαρίνου – Μαλαματάρη (2005), σ. 67.

Ο Α. Παπαδιαμάντης είναι από τους κυριότερους εκπροσώπους της ηθογραφίας της γενιάς του 1880 και γι' αυτό ο Κ. Παλαμάς αναφέρει το χόμα στο οποίο μας οδηγεί ο Παπαδιαμάντης ως γνώριμο και μοσχοβόλο, αφού ο Παπαδιαμάντης ως αφηγητής της παρατήρησής του επιχειρεί να παρουσιάσει λεπτομερώς στο αναγνωστικό του κοινό το περιβάλλον στο οποίο έζησε. Ο πεζογράφος προτιμά την απλή περιγραφή με στοργή και σεβασμό για τα ταπεινά πρόσωπα.¹³ Τα περισσότερα διηγήματα εμπνέονται από το νησί του, τη Σκιάθο.¹⁴ Αναφέρεται ως φτωχός άγιος λόγω του λιτού βίου του και λόγω της ιδιαίτερης σχέσης που είχε με την ορθοδοξία.¹⁵ ο ίδιος ήταν ψάλτης¹⁶ και ο πατέρας του ιερέας.¹⁷ Ο Παλαμάς χρησιμοποιεί στην έκφρασή του τη Λαλιώ, η οποία ήταν ηρωίδα στο έργο του Παπαδιαμάντη «Η νοσταλγός». Η νοσταλγός Λαλιώ χρησιμοποιείται για να εκφράσει τη φωνή του πεζογράφου, η οποία αγγίζει τον αναγνώστη και του προκαλεί συναισθήματα αγνά και νοσταλγίας. Ο Λ. Πολίτης επισημαίνει ότι η νοσταλγία είναι το βασικό και μόνιμο στοιχείο του Παπαδιαμάντη.¹⁸ Ο βίος του πεζογράφου ήταν απόκοσμος¹⁹ και ο χαρακτηρισμός «πεζότατος κυρ Μοναχάκης» αφορά τον Παπαδιαμάντη λόγω της μοναχικότητάς του. Η «σύζυγός του», η Λαλιώ που σημαίνει το έργο του Παπαδιαμάντη, «ζει βυθισμένη στο όνειρο της πατρίδας πέρα», δηλαδή ο Παπαδιαμάντης στο έργο του, το οποίο είναι ρεαλιστικό και ηθογραφικό, αποσκοπεί να περιγράψει τη ζωή της ελληνικής υπαίθρου και των αλύτρωτων περιοχών ώστε να πραγματοποιηθεί το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας.

Επίλογος

Στα διηγήματα του Α. Παπαδιαμάντη, που εξετάσαμε, εξιδανικεύεται ο αγνός και παιδικός έρωτας, καθώς και η δύναμη του ανθρώπου να ξεπερνάει ακόμη και τον έρωτα. Ο συγγραφέας συνέγραψε αυτά τα δύο διηγήματα την περίοδο στην οποία εισερχόταν ο ρεαλισμός στην ελληνική πεζογραφία και κατά συνέπεια οι επιδράσεις του ρομαντισμού είναι εμφανείς, ειδικά στη λειτουργία της φύσης και της θρησκείας. Ο Παπαδιαμάντης επιχειρεί να παρουσιάσει αντικειμενικά την πραγματικότητα και τα διηγήματά του χαρακτηρίζονται από ρεαλιστικά και ηθογραφικά στοιχεία στα πλαίσια της περιγραφής του περιβάλλοντος και των παραδόσεων των ανθρώπων της υπαίθρου.

Ο έρωτας, στο διήγημα του Καρκαβίτσα, εκδηλώνεται στους χαρακτήρες και είναι καθοριστικός για τη ζωή των ανθρώπων. Τα ρομαντικά στοιχεία είναι περισσότερο εξασθενημένα, δεδομένου ότι το διήγημα είναι μεταγενέστερο από αυτά του Παπαδιαμάντη που εξετάσαμε. Ο ρεαλισμός είναι το κυρίαρχο στοιχείο στο ηθογραφικό του έργο.

Η συμβολή του Παπαδιαμάντη και του Καρκαβίτσα στην ελληνική λογοτεχνία είναι μεγάλη, με αποτέλεσμα την απόσπαση πολλών κριτικών από επίσης σπουδαίους λογοτέχνες, όπως η άποψη του Κ. Παλαμά για τον Α. Παπαδιαμάντη που εξετάσαμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Beaton, R. 1996. *Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική λογοτεχνία, Ποίηση και Πεζογραφία, 1821-1992*, μτφ. Ζουργού, Ε. –Σπανάκη, Μ. Αθήνα: Νεφέλη.

Vitti, M. 1991. *Ιδεολογική Λειτουργία της Ελληνικής Ηθογραφίας*. Αθήνα: Κέδρος.

Βογιατζάκη, Ε. 2009. *Αισθητικά Ρεύματα στο 19ο και 20ο αιώνα και στη Νεοελληνική Λογοτεχνία*. Κύπρος: Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Καρκαβίτσα, Α. 2006. «Η Καπετάνισσα» στο *Λόγια της Πλώρης - Θαλασσινά Διηγήματα*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», σ.σ. 105-115.

Πολίτης, Λ. 2009. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Τριανταφυλλόπουλος, Ν. 2001. «Ο Έρωτας στα χιόνια» και «Έρωτς – ήρωτς» στο *Απάνθισμα διηγημάτων Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*. Αθήνα: Δόμος, σ.σ. 281–286, 301-318.

Φαρίνου - Μαλαματάρη, Γ. 2005. «Κ. Παλαμάς: Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης» στο *Εισαγωγή στην Πεζογραφία του Παπαδιαμάντη, Επιλογή Κριτικών Κειμένων*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σ.σ. 59-67.

13 Vitti (1991), σ. 71.

14 Πολίτης (2009), σ. 204.

15 Beaton (1995), σ. 114. «Ο R. Beaton αναφέρεται στην πιστή προσήλωση του συγγραφέα στις δοξασίες και λειτουργίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας».

16 Πολίτης (2009), σ. 204.

17 Beaton (1995), σ. 111.

18 Πολίτης (2009), σ. 204.

19 Ο.π. σ. 204.